

# Integrering og utdanning

## Bakgrunn

En god indikator for hvorvidt innvandrernes integrasjon er vellykket eller ei, er i hvor stor grad innvandrere tar utdanning. Civita har i tillegg til dette notatet gitt ut fire andre notater med integrering som tema. Et notat om integrering av innvandrere i et liberalt perspektiv, et om integrering og eiendom, et om innvandrere og arbeidslivet og et om innvandring og velferdsstaten.<sup>1</sup> Disse fem notatene er ment å gi en innføring i sentrale områder for integrering av innvandrere.<sup>2</sup> Selv om de valgte områdene ikke gir et komplett bilde på hvordan det går med integreringen, gir de forhåpentligvis likevel en ganske god indikasjon på om integreringen går dårlig eller ikke.

## Innledning

Dette notatet tar for seg integrering og utdanning i Norge. Det finnes ganske mye forskning og flere utredninger på dette feltet. Dette notatet er ment å gi en enkel oversikt. De som har interesse av å gå dypere inn i saksfeltet, anbefales å ta en titt i fotnotene og litteraturlisten for å finne mer litteratur.

Når det er tale om innvandreres deltakelse i utdanning, er det tre årsaksforhold som påvirker hvorvidt innvandrere lykkes i det norske utdanningssystemet:

1. Sosial bakgrunn (målt ved foreldrenes utdanningsnivå)
2. Mestringsevnen i norsk muntlig og skriftlig
3. Kulturell/etnisk bakgrunn

Det kan virke som om kulturell eller etnisk bakgrunn vektlegges sterkest i integreringsdebatter. Helt grunnleggende gjøres jo dette også fra for eksempel SSB når det skilles mellom landgrupper i statistikken.<sup>3</sup> En ytterligere oppdeling og fokusering på landbakgrunn kan være vanskelig. Men det er blitt gjort, og det finnes undersøkelser som viser at etnisk tilhørighet eller nasjonalitet kan ha betydning for hvorvidt man lykkes i utdanningssystemet.<sup>4</sup> Det er vanskelig å si noe om årsakene til at elevene fra noen landgrupper gjør det noe bedre enn andre.

Noen vil kanskje mene at *andelen minoritetselever på den enkelte skole* er et forhold som har mye å si for hvordan det går med integrering og utdanning, men heller ikke dette forholdet er av vesentlig betydning.

Det som betyr mest for elevenes integrering og suksess i norsk skole, er deres *sosiale bakgrunn* og *mestringsevnen i norsk muntlig og skriftlig*.<sup>5</sup> Mestringsevnen i norsk muntlig og skriftlig kan sees på som et mål på om innvandrere lykkes i utdanningssystemet. I dette notatet betraktes dette mer som en forutsetning for å lykkes.

Innvandreres utdanningsnivå øker jo lenger de har oppholdt seg i Norge. Det ser altså ikke ut til at den relativt lave utdanningen nyankomne innvandrere har, forplanter seg over tid og til neste

generasjon. Deltakelse i utdanning er lavest hos nyankomne innvandrere, men hos neste generasjon – norskfødte med innvandrerforeldre – øker deltakelsen i utdanning på alle nivåer.

Det at nyankomne innvandrere tar relativt lite utdanning i Norge har flere naturlige årsaker. Det mest opplagte er språkbarrieren. I tillegg er det flere innvandrere som har utdanning fra før. Innvandrernes utdanning på innvandringstidspunktet finnes det imidlertid liten kunnskap om. Det som finnes, viser at det er store forskjeller i utdanningsnivået for innvandrere etter hvilket land de har innvandret fra, men også her må man være klar over at sosioøkonomisk bakgrunn er den viktigste årsaksforklaringen – ikke landbakgrunn.<sup>6</sup>

I dette notatet vil vi legge frem noen tall som tyder på at innvandrere er godt integrert, målt ved deres utdanning. En innvending mot analysen kan være at vi ikke kan vite hvordan det vil gå med innvandrerne og deres utdanning i fremtiden. For eksempel er norskfødte med innvandrerforeldre en svært ung gruppe. 85 prosent av dem er under 20 år. I den øvrige befolkningen er det kun 25 prosent som er under 20 år.<sup>7</sup> Det som likevel indikerer at integreringen vil gå bra, er at det har gått relativt bra med dem som er over 20 år, og som dermed allerede har fullført sin utdanning. At relativt små grupper med barn av innvandrere klarte seg godt gjennom utdanningen, betyr imidlertid ikke at dette vil gå like smertefritt når gruppen med barn av innvandrere blir større. Det er kanskje mer sannsynlig at vi vil se flere tegn på både god og dårlig integrering når større grupper av barn med innvandrerbakgrunn skal gjennom en utdanning. På den annen side: I integreringsdebatten blir det av og til hevdet at integreringen mislykkes fordi Norge tar imot for mange innvandrere. I så måte skulle den høye andelen minoritets elever i Osloskolen tilsi dårligere resultater der enn i skole-Norge for øvrig. Minoritets elever i Oslo fullfører imidlertid videregående skole i samme grad som minoritets elever ellers i landet, selv om utdanningsnivået blant foreldrene er lavere i Oslo.<sup>8</sup> Andelen minoritets elever har altså ikke en negativ effekt på graden av fullføring av videregående skole i Oslo. Muligheten til å opprettholde et bærekraftig tilbud i morsmålsopplæring eller undervisning i ikke-vestlige fremmedspråk styrkes også isolert sett når andelen minoritets elever når en viss størrelse.

## 1. GRUNNSKOLEN OG LESEFERDIGHETER

Mestringsnivået i lesing er viktig for hvordan det går med integreringen og utdanningen. Ferdighetene i norsk muntlig og skriftlig er helt grunnleggende for hvorvidt man lykkes med utdanning. Her er noen tall fra nasjonale prøver i 2009. Prøvene på femte trinn har mestringsnivå fra 1 til 3. På åttende trinn er det fra 1-5.<sup>9</sup> 1 er dårligst. 3/5 er best. Tallene er i prosent.

Begge kjønn 5. trinn	1	2	3
Innvandrere	48,4	40,4	11,3
Norskfødte med innvandrerforeldre	43,9	43,6	12,5
Den øvrige befolkningen	24,7	50,7	24,6

Begge kjønn 8. trinn	1	2	3	4	5
Innvandrere	29,8	31,4	27,3	8,2	3,3
Norskfødte med innvandrerforeldre	16,9	31,5	36,3	11,3	4,0
Den øvrige befolkningen	6,0	18,9	42,0	21,9	11,1

Som en kan se av disse tallene, er ikke mestringsnivået i lesing for innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre like godt som i befolkningen generelt. Det positive en kan lese ut av tallene, er at norskfødte med innvandrerforeldre gjør det noe bedre enn innvandrere. Dette tyder på at det tar

tid å oppnå gode leseferdigheter. Det er likevel stor forskjell mellom resultatene til norskfødte med innvandrerforeldre og den øvrige befolkningen. Dette bildet blir imidlertid nyansert hvis en kontrollerer for foreldrenes utdanningsnivå.

SSB skriver:

Bildet nyanseres noe dersom man kun ser på elever som har foreldre uten høyere utdanning. På åttende trinn er det i denne gruppen svært små forskjeller i engelsk og regning mellom norskfødte med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerforeldre. *Resultatforskjellen mellom innvandrere og elever uten innvandrerforeldre er derimot markant på begge disse prøvene, også når man kun sammenligner elever med foreldre uten høyere utdanning.*

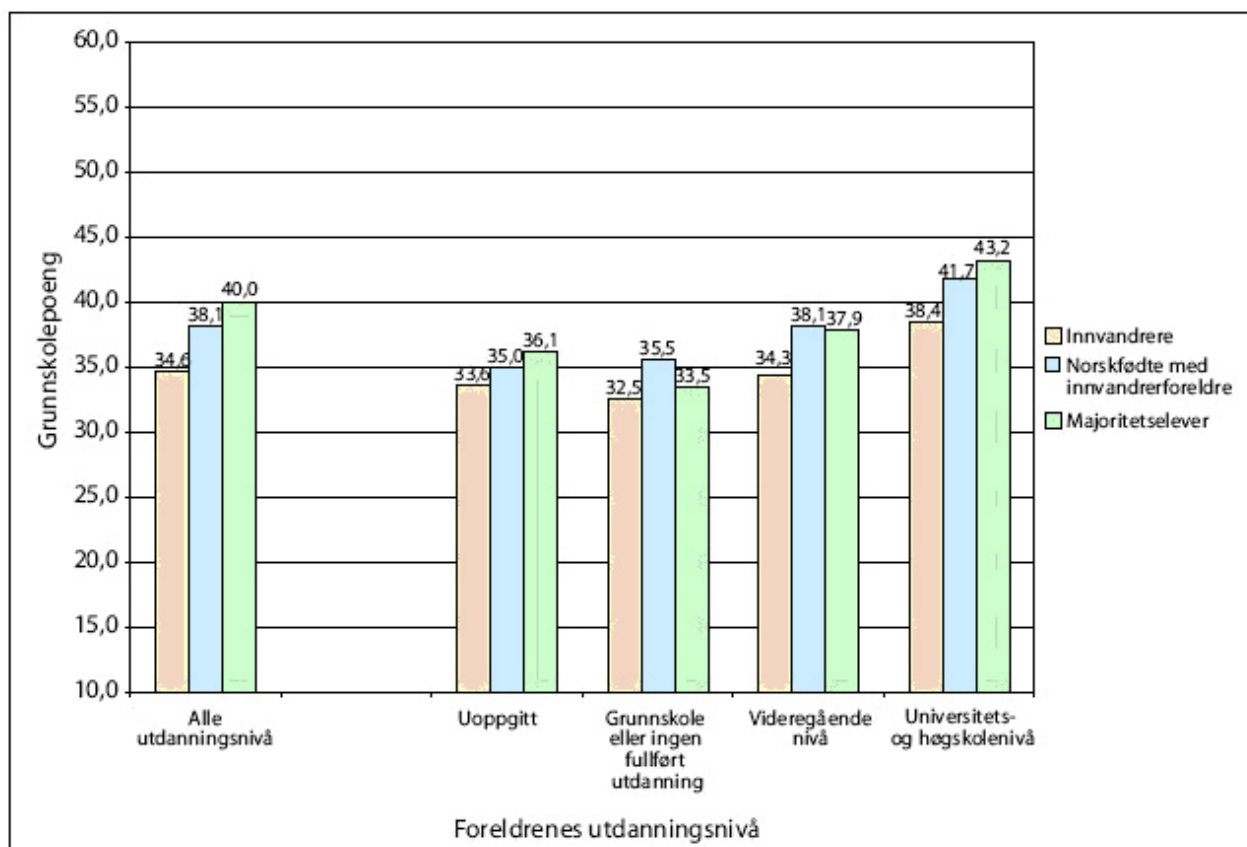
De største forskjellene mellom elever med og uten innvandrerforeldre finner vi i lesing. Blant elever med foreldre uten høyere utdanning havnet om lag 10 prosent av de norskfødte elevene med innvandrerforeldre på de to øverste mestringsnivåene på åttende trinn. Det tilsvarende tallet for elever uten innvandrerforeldre var vel 21 prosent. Til sammenligning var det nær ingen forskjell mellom disse gruppene i regning på åttende trinn, der om lag 22 prosent av elevene havnet på de to øverste mestringsnivåene.<sup>10</sup>

Andre undersøkelser som viser at det er forskjeller mellom innvandrere, etterkommere og majoritetsbefolkningen er PISA-undersøkelser. Blant annet viser en undersøkelse at det i de landene det finnes data for i OECD-området, med unntak av fire land, er signifikante forskjeller i leseferdigheter hos 15-åringer.<sup>11</sup> Undersøkelsen forklarer videre at nesten halvparten av forskjellene i Norge kan knyttes til sosioøkonomisk bakgrunn, mens resten forklares med manglende språkferdigheter.<sup>12</sup>

### **Hvem gjør det best i grunnskolen?**

Rapporten "Skolesegregering – et problem?"<sup>13</sup> og NOU-en "Mangfold og mestring" (2010:7) viser i hvor stor grad sosioøkonomisk bakgrunn gir utslag. Tabellen under viser hvor sterkt foreldres utdanning påvirker gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng. Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng er summen av alle karakterer delt på antall karakterer, som igjen multipliseres med 10. Av denne tabellen kan man se at foreldrenes utdanningsnivå er det mest avgjørende for antall grunnskolepoeng. For majoritetselever er det nesten ti poeng som skiller dem med foreldre som har høyere utdanning og dem som har foreldre med grunnskole eller ingen fullført utdanning. For de to samlegruppene hvor foreldrene har lavest utdanningsnivå er det meget små forskjeller mellom innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og majoritetsbefolkningen. De som har flest grunnskolepoeng i disse to samlegruppene er ikke majoritetselevne, men norskfødte med innvandrerforeldre. Variasjonen mellom de tre samlegruppene varierer likevel en del når vi sammenligner alle de tre, for det er når foreldrene har høyere utdanning elvene gjør det spesielt godt, målt i form av oppnådde grunnskolepoeng. Det er også innad i samlegruppen for dem med foreldre med høy utdanning vi ser sterkest variasjon mellom innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og majoritetsbefolkningen.

Tabellen viser også at foreldrenes utdanningsnivå ikke er veldig utslagsgivende for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Mens forskjellen mellom laveste og høyeste nivå på foreldres utdanning er 9,7 poeng for majoritetselever, er forskjellen 6,2 poeng for norskfødte med innvandrerforeldre og 5,9 poeng for innvandrere.



Figur 4.1 Gjennomsnittlig grunnskolepoeng etter foreldres utdanning og innvandringsbakgrunn 2008-2009.

Kilde: SSB, statistikk utarbeidet for utvalget.

### Forklaringen på dårlige resultater

Mange har forsket på hvorvidt det er innvandrerbakgrunn, andelen minoritetselever på den enkelte skole eller foreldrenes utdanningsnivå som årsaken til dårlige resultater. I rapporten "Skolesegregering – et problem?"<sup>14</sup> konkluderes det med at andelen minoriteter på den skolen man går på, eller hvorvidt man har innvandrerbakgrunn, betyr svært lite for karakterene, når man tar høyde for foreldrenes utdanningsnivå. I den grad segregering er et problem i grunnskolen, er det altså den sosioøkonomiske segregeringen som er problemet. Det er dermed ikke andelen innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som er avgjørende for karaktergjennomsnittet på en grunnskole, men den sosioøkonomiske bakgrunnen til elevene. I tillegg spiller mestringsnivået i norsk språk inn. Forklaringen på dårlige resultater må langt på vei knyttes til mestringssevnen i norsk muntlig og skriftlig og foreldrenes utdanningsnivå. Det finnes i tillegg noen grunner til å forklare innvandrerelvers eventuelle dårlige resultater i grunnskolen med nasjonalitets- eller kulturforskjeller. Dette er likevel en forklaringsmåte som må tas med forbehold og man må som sagt være klar over at en slik forklaring er kompleks.

### Norskopplæring

Det er omdiskutert hvorvidt minoriteter bør ha morsmålsopplæring, og hvorvidt det å snakke et annet språk enn norsk i hjemmet hindrer minoritetselever i å lære norsk. Det er mye som tyder på at tospråklighet er en fordel. Det er viktig for barn å ha et godt utviklet morsmål og et tilfredsstillende begrepsapparat i morsmålet, hvis de skal lære seg norsk. Hvordan man skal forholde seg til dette i skolen og opplæringen, er et ganske sammensatt spørsmål. Et interessant poeng er bl.a. at en relativt høy andel minoritetselever på en skole kan virke positivt for å skape en stor gruppe elever som kan ha morsmålsopplæring og/eller tospråklig opplæring.

---

---

I skoleåret 2009-2010 er det totalt 613 928 elever i Norge. Av disse får 22 335 (3,6 %) av elevene morsmåls- og/eller tospråklig opplæring. 41 544 (6,8 %) av elevene får særskilt norskopplæring.

Språkopplæring er særlig utfordrende når elevene er nyankomne innvandrere som starter midt i skoleløpet eller i overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring. I dette notatet har vi vist at innvandrernes og deres etterkommeres mestring i lesing ikke er særlig bra på nasjonale prøver. Dette tilsier likevel ikke at det ikke finnes ordninger som kan trekke i positiv retning. Det finnes også tiltak som kan bedre språkferdighetene til minoritetslever.

Oslo kommune har arbeidet målrettet med å styrke norskopplæringen. Blant annet fordi mange minoritetslever er født i Norge og derfor snakker norsk, avvirket man i 2005 norsk som annetspråk, fordi man i sterkere grad ønsket å fokusere på tospråklig opplæring og bruk av morsmålsundervisning. (Norsk som annetspråk fungerte som en slag B-læreplan i norsk for minoriteter og er blitt karakterisert som en "lav ambisjonsplan" ) Vektleggingen av morsmålet har vist seg å være viktig for elevenes mulighet til å lære norsk muntlig og skriftlig godt nok.

Av 21 051 elever fra språklige minoriteter i Oslo, fikk 12 704 elever særskilt norskopplæring og 3 972 elever morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring skoleåret 2009-2010. Det ble gitt opplæring i morsmål – og undervist i andre fag på morsmål – i 37 språk.<sup>15</sup>

Satsingen på norskopplæring i Osloskolen og for barn i og utenfor barnehage gir resultater. Kartlegging av resultater i lesing på 1. årstrinn i 2009 og 2010 viser en fremgang i alle bydeler i Oslo, også i dem med høy minoritetsandel.<sup>16</sup>

Minoritetslever får størst problemer med integreringen i forhold til utdanning når de ankommer Norge midt i skoleløpet. En viktig bestemmelse i opplæringsloven er i denne sammenheng § 3.12, hvor det heter:

*Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar*

Elevar i vidaregåande opplæring med anna morsmål enn norsk eller samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.<sup>17</sup>

Denne loven er viktig for å få integrert innvandrere som starter sent i utdanningsløpet, og som sliter med å følge den vanlige undervisningen på grunn av utilstrekkelige kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig. Det kan tenkes at retten til videregående opplæring i slike tilfeller kan være problematisk, fordi elevene ikke får et sterkt nok incentiv til å ta retten til eller tilbudet om særskilt norskopplæring alvorlig, da man uansett har rett til videregående opplæring. Det finnes undersøkelser som viser at frafall på videregående henger sammen med karakternivået på ungdomskolen.<sup>18</sup> Hvorvidt bedre incentiver i form av strengere opptakskriterier, som norsk- og/eller karakterkrav, kan virke positivt i denne sammenheng, bør diskuteres. Det kan tenkes at det vil være fruktbart med en bestemmelse som sier at man må ha bestått grunnskolen for å få rett til videregående opplæring. Det bør også vurderes strengere krav til norskkompetanse for å få rett til videregående opplæring.

### **Satsing på voksne innvandrere**

Hvorfor familiebakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå er så utslagsgivende på elevers prestasjoner i grunnskolen, er et stort og sammensatt tema, som gjelder alle elever, enten de er innvandrere, norskefødte av innvandrerforeldre eller etnisk norske. Det som er mer interessant i et integreringsperspektiv, handler om språkferdigheter. Hvordan språkopplæringen i den norske skolen fungerer er avgjørende for integreringen av innvandrere. Opplæring i norsk muntlig og skriftlig er helt grunnleggende. Språkopplæring for innvandrere som er kommet over grunnskolealder, er likevel

eksempel på et utvidet norskopplæringstilbud som kan sees på som et tiltak som bidrar til å minske de sosioøkonomiske forskjellene. Gjennom voksenopplæring og introduksjonsprogrammet får (voksne) innvandrere en større mulighet til å delta på arbeidsmarkedet eller i utdanningsystemet. Spesielle tiltak som er iverksatt i Norge i de seneste årene, er for eksempel "Krafttak for norskopplæring", som utdanningsetaten i Oslo kommune har igangsatt, hvor det er bestemt at "alle voksne innvandrere i Oslo med behov for å lære norsk og samfunnskunnskap skal få opplæringstilbud". Utdanningsetaten forsøker å øke kvaliteten i norskopplæringen slik at flere innvandrere skal fullføre og bestå opplæringen."<sup>19</sup> Felles for dette tiltaket og introduksjonsprogrammet er at deltakerne har individuell oppfølging, slik at deltakerne får sin opplæring tilpasset det som passer dem best: videre arbeid eller utdanning.<sup>20</sup>

## 2. VIDEREGÅENDE

Statistisk sentralbyrå (SSB) har sett på elever som startet på videregående for første gang i 2001 og hvor mange av disse som gjennomfører videregående opplæring på normert tid, eller i løpet av fem år. Statistikken viser en gjennomgående trend, nemlig at integreringen tar tid, og at det er relativt store forskjeller på yrkesfag og studieforbereidende utdanning (allmennfag). Menn i alle grupper gjør det også dårligere enn kvinner. Det gjelder særlig på yrkesfaglig studieretning.

	I alt	Fullført på normert tid	Fullført på mer enn normert tid	Fortsatt i videregående opplæring 2006	Gjennomført, men ikke bestått	Sluttet underveis
<b>Allmennfaglig studieretning</b>						
<b>Alle elever</b>	<b>25382</b>	<b>77</b>	<b>7</b>	<b>3</b>	<b>6</b>	<b>6</b>
Menn	11973	73	7	4	8	8
Kvinner	13409	80	8	2	5	5
<b>Innvandrere</b>	<b>1509</b>	<b>52</b>	<b>11</b>	<b>5</b>	<b>11</b>	<b>22</b>
Menn	768	47	9	5	12	26
Kvinner	741	56	13	5	9	18
<b>Norskfødte med innvandrerforeldre</b>	<b>536</b>	<b>66</b>	<b>10</b>	<b>2</b>	<b>12</b>	<b>10</b>
Menn	277	60	10	4	14	12
Kvinner	259	71	10	1	10	8
<b>Yrkesfaglig studieretning</b>						
<b>Alle elever</b>	<b>27322</b>	<b>39</b>	<b>15</b>	<b>10</b>	<b>6</b>	<b>29</b>
Menn	15033	31	18	11	6	34
Kvinner	12289	49	12	8	7	23
<b>Innvandrere</b>	<b>1294</b>	<b>29</b>	<b>9</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>45</b>
Menn	693	21	8	9	7	55
Kvinner	601	37	10	8	11	34
<b>Norskfødte med innvandrerforeldre</b>	<b>304</b>	<b>38</b>	<b>12</b>	<b>9</b>	<b>12</b>	<b>30</b>
Menn	171	22	13	13	14	39
Kvinner	133	59	11	3	9	19



Et av de mest oppsiktsvekkende tallene fra denne statistikken er den store forskjellen mellom studieforberedende utdanning og yrkesfag. 84 prosent av alle elever på allmennfag gjennomfører innen fem år, og seks prosent slutter underveis. De tilsvarende prosentene for yrkesfag er henholdsvis 54 og 29 prosent.

Når det gjelder innvandrere, er det en klar positiv utvikling i forholdet mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Alle tall peker i positiv retning. På yrkesfaglig utdanning er det for eksempel en høyere andel kvinner (70 prosent) blant de norskfødte med innvandrerforeldre som gjennomfører videregående innen fem år, enn blant kvinner totalt (61 prosent). Det er likevel en klar polarisering som kommer frem i tallmaterialet. Mens 56 prosent av innvandrer menn som begynte på studieforberedende retning, gjennomførte innen fem år, og 26 prosent sluttet, var tilsvarende tall for yrkesfag 29 og 55 prosent. Det ser altså ut til at innvandrer menn som startet på yrkesfag, utgjør en spesielt utsatt gruppe. Tallene viser at det går *både* bra og dårlig med integreringen. Noen innvandrere gjør det meget bra, spesielt de som går på studieforberedende, mens de på yrkesfag ofte gjør det urovekkende dårlig med tanke på gjennomføring. Det trekker likevel i positiv retning at tallene for neste generasjon er bedre. Bedringen mellom gruppene innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre gjør seg gjeldende på både studieforberedende og yrkesfag. Det må understrekes at antallet elever som faller fra, særlig gruppen innvandrere på studieforberedende og alle grupper (også etnisk norske) på yrkesfag, er bekymringsfullt høy. Det ser likevel ut til at frafallet på yrkesfag ikke i sterk grad kan kalles et integreringsproblem, bortsett fra når det gjelder mannlige innvandrere. Her faller majoriteten, hele 55 prosent, fra. Dette nyanseres likevel hvis vi korrigerer for sosioøkonomisk bakgrunn.

En innvending mot tallene fra SSB kan være at det ikke skilles mellom ulike landgrupper i tallmaterialet. Dette gjøres i en lignende undersøkelse hvor elevene startet for første gang i 2004. Et problem med denne tabellen er imidlertid at det ikke skilles mellom yrkesfaglig studieretning og allmennfag.

Det interessante man kan se i tabellen, er at innvandrere fra landgruppe 1 gjør det jevnt over mye bedre enn innvandrere fra landgruppe 2. Fullføringsgrad på normert tid er 17 prosentpoeng høyere enn for landgruppen 1 enn for landgruppe 2. For norskfødte med innvandrerforeldre avtar dette sterkt, og forskjellen i fullføringsgrad mellom dem med bakgrunn fra landgruppe 1 og 2 er bare fem prosentpoeng. Det må likevel tas høyde for at gruppen fra landgruppe 1 er svært liten sammenliknet med landgruppe 2. Dessuten er det sannsynlig at elevene fra landgruppe 1 har en mye gunstigere sosioøkonomisk bakgrunn.

Hvis en legger sammen tallene fra yrkesfag og allmennfag med utgangspunkt i 2001 og sammenlikner dem med 2004-tallene ser vi ingen vesentlige endringer. Fullførings- og frafallsnivået er tilnærmet likt. Antall innvandrere i videregående har økt med 464 elever (16,5 prosent), mens gruppen av norskfødte med innvandrerforeldre har økt med 568 elever (67,5 prosent). Den kraftige prosentvise økningen i antall norskfødte elever med innvandrerforeldre har altså ikke ført til at økt frafall (regnet i prosent).

Se tabellen på neste side.

Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre, som startet i grunnkurs for første gang høsten 2004, etter status for oppnådd nivå i videregående etter fem år, kjønn og landbakgrunn. Prosent. Kilde SSB (<http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/tab-2010-07-01-05.html>).

Kjønn og landbakgrunn	Antall elever i alt	Fullført på normert tid	Fullført på mer enn normert tid	Fortsatt i VG-opplæring i 2009	Gjennomført, men ikke bestått	Sluttet underveis
Innvandrere i alt	3 267	39	39	7	11	30
Innvandrere, landgruppe 1	378	54	10	4	7	24
Innvandrere, landgruppe 2	2 889	37	14	7	11	31
Menn	1 749	31	14	8	11	37
Innvandrere, landgruppe 1	192	47	11	6	8	28
Innvandrere, landgruppe 2	1 557	29	14	8	11	38
Kvinner	1 518	48	13	5	11	23
Innvandrere, landgruppe 1	186	62	9	2	7	20
Innvandrere, landgruppe 2	1 332	46	14	6	11	23
Norskfødte med innvandrereforeldre i alt	1 408	56	11	4	12	16
Innvandrere, landgruppe 1	166	60	14	4	9	13
Innvandrere, landgruppe 2	1 242	55	11	4	13	17
Menn	722	46	13	5	14	22
Innvandrere, landgruppe 1	92	50	18	5	11	15
Innvandrere, landgruppe 2	630	45	13	5	15	23
Kvinner	686	66	9	2	10	11
Innvandrere, landgruppe 1	74	73	8	3	7	9
Innvandrere, landgruppe 2	612	66	10	2	11	11

1 EU/Eøs, USA, Canada, Australia og New Zealand

2 Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS

### Frafall og tilknytning til arbeidslivet

Frafall fra videregående opplæring har den siste tiden vakt ganske stor oppsikt. Årsakene til det store frafallet i videregående skole er et stort utdanningspolitisk tema som det ikke er rom for å ta opp i dette notatet. Det som i et integreringsperspektiv likevel kan være interessant å se nærmere på, er hva som skjer med dem som faller fra videregående skole. Er tilknytningen til arbeidslivet eller tilbakekomst til utdanning lavere hos minoritets elever enn hos majoritets elever? Frafallet fra videregående skole er et mindre problem hvis elevene det gjelder får en høy tilknytning til arbeidslivet. Hvis tilknytningen til arbeidslivet blir lav, er det problematisk fordi det forsterker omfanget av "utenforskap". Hvis tilknytningen til arbeidslivet blir lavere for unge med minoritetsbakgrunn enn for majoriteten, får vi et "utenforskap" som, i tillegg til å være knyttet til utdanningsnivå, er knyttet til etnisk bakgrunn. Utvikles et slikt "utenforskap", er dette ekstra negativt for integreringen.

Tidligere studier har vist at frafall på yrkesfag blant minoritets elever i stor grad skyldes vansker med å få læreplass. Nyere studier viser at læreplassargumentet er svakere enn antatt, i det en betydelig større andel minoritets elever enn majoritets elever faller fra allerede før Vg1 er gjennomført.<sup>22</sup> Den samme studien viser samtidig dette: "Blant de elevene som har gjennomført Vg1, er det ingen signifikant forskjell mellom minoritets- og majoritets elevers sannsynlighet for å gjennomføre yrkesfag."<sup>23</sup> Videre viser studien at "hvis minoritets elevene hadde hatt samme sosiale bakgrunn og samme grunnskolekarakterer som majoritets elevene, tyder vår analyse på at minoritets elevene ville ha den klart høyeste sannsynligheten for å gjennomføre videregående" (yrkesfag).<sup>24</sup> Disse tallene



gjør seg ikke gjeldende på samme måte på studieforbereidende linjer, hvor minoriteters frafall er mer spredt utover de tre årene. Et hovedtrekk når det gjelder frafall fra videregående, er at frafallet henger sammen med svake resultater fra ungdomskolen. Dette tyder på at tiltak mot frafall i videregående må settes inn på ungdomskolen. Andre viktige punkter i forholdet mellom ungdomskolen og videregående er mestringsevnen i norsk og hvordan retten til videregående opplæring kan påvirke innsatsen til elever, enten det dreier seg om å lære norsk eller få gode resultater på ungdomstrinnet.

Hvis vi ser på elever som faller fra i videregående og deres tilknytning til arbeidslivet, konkluderer blant annet Silje Bringerud Fekjær og Idunn Brekke med at "etterkommere av innvandrere og unge med majoritetsbakgrunn i denne sammenheng er i samme båt: Arbeidsmarkedet er vanskelig for alle som har sluttet på videregående uten å ha fullført"<sup>25</sup>

### 3. HØYERE UTDANNING.

*I den grad innvandrerbarn danner en ghetto, er det på farmasistudiet*

Lars Østby, SSB, til Ny Tid 21. mai 2010

Statistikk fra SSB viser at integreringen går meget bra, hvis man ser på andelen innvandrere og etterkommere som tar høyere utdanning. Disse tallene er fra 1. oktober 2009.<sup>26</sup> For å gjøre tabellen mer oversiktlig er aldersgruppene slått sammen til én gruppe (19-34 år).

	I alt		Innvandrere		Norskfødte med to innvandrerforeldre		Den øvrige befolkningen	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Antall studenter 19-34 år	74060	103935	6177	8448	1804	2158	66079	93329
Prosent	14,8	21,5	8,1	10,7	23,7	30,3	15,8	23,4

Ut av disse tallene kan man se den samme trenden som man ser i grunnskolen og i den videregående opplæringen. Integrering tar tid, og neste generasjon klarer seg mye bedre enn den første. Den lave andelen innvandrere som tar høyere utdanning har likevel en naturlig forklaring, på grunn av språkbarrierer og det faktum at mange innvandrere kommer til Norge for å ta del i arbeidslivet.

Ser en de ulike gruppene i sammenheng, fremkommer det et positivt mønster, hvor den relativt lave andelen innvandrere som tar høyere utdanning ikke forplanter seg til neste generasjon. Mobiliteten over generasjonene hos innvandrerbefolkningen er med andre ord høy. Det mest overraskende med tallene er kanskje den store andelen norskfødte kvinner med innvandrerforeldre som tar høyere utdanning. Hele 30,3 prosent av denne gruppen tar høyere utdanning. Det er i et integreringsperspektiv også interessant at andelen norskfødte med innvandrerforeldre som tar høyere utdanning, er høyere enn i den øvrige befolkningen. Dette tilsier også at flere med innvandrerbakgrunn etter hvert vil få sin sosioøkonomiske bakgrunn forbedret. Slik sett kan de sosioøkonomiske problemene man ser for minoriteter i grunnskolen og på videregående avta i tredje generasjon. Det tyder også på at det finnes et "innvandrerdriv" som bidrar til at noen innvandrergrupper har større sosial mobilitet enn etnisk norske.

#### 4. KOMPARATIV STUDIE: INNVANDRING OG UTDANNING I ANDRE VESTLIGE LAND

OECD har foretatt komparative studier av PISA-undersøkelser fra forskjellige land. Tidligere i notatet har det vært vist at mestringsevnen i lesing for både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ikke er veldig god. Det kan derfor være interessant å se på hvordan mestringsevnen i lesing er i andre land som det vil være naturlig å sammenlikne seg med. I 2003 gjorde begge gruppene – både innvandrere og innenlandsfødte med innvandrerforeldre – det litt dårligere enn i OECD-området. Resultatene for Norge var litt dårligere enn OECD-gjennomsnittet.<sup>27</sup> Det er imidlertid vanskelig å sammenlikne resultater for hvordan det går med integreringen på grunnskolenivå i OECD-land. Blant annet er typen innvandring, skolesystem og sosial bakgrunn faktorer som påvirker resultatene ulikt i forskjellige land. Hvilket språk som snakkes i det landet innvandrere kommer til har nok også betydning. Her har nok spesielt engelskspråklige land en fordel.

OECD har også komparative tall som viser utdanningsnivået til personer mellom 25 og 64 år. Her gjør Norge det bedre enn mestringsevnen i lesing. Dette skyldes nok at det i Norge er et høyt fokus på at alle skal ta utdanning. Bakgrunnen til innvandrerne i de forskjellige OECD-landene er også utslagsgivende. Disse OECD-tallene er bare delt inn i to grupper. Innvandrere er her definert som dem som er født i utlandet. Tallene viser et høyt utdanningsnivå for innvandrere i Norge. Blant annet er det få (16,9 %) som har "Less than upper secondary," i forhold til situasjonen i andre land. Innenfor høyere utdanning ligger også innvandrere i Norge i øvre sjikt sammenlignet med andre OECD-land. Sammenliknet med for eksempel Belgia, Frankrike og Nederland lykkes Norge svært godt i å integrere innvandrere i utdanningssystemet på lavere nivå.


Table II.1. Education level of foreign- and native-born populations aged 25 to 64 in OECD countries, 2003-2004

	Percentages					
	Foreign-born			Native-born		
	Less than upper secondary (ISCED 0/1/2)	Upper secondary and post-secondary non-tertiary (ISCED 3/4)	Tertiary (ISCED 5/6)	Less than upper secondary (ISCED 0/1/2)	Upper secondary and post-secondary non-tertiary (ISCED 3/4)	Tertiary (ISCED 5/6)
Australia	24.1	40.1	35.7	32.3	41.5	26.2
Austria	36.7	44.7	18.5	18.3	63.7	18.0
Belgium	47.5	27.1	25.4	35.9	34.6	29.6
Canada	22.1	31.8	46.1	22.9	38.3	38.8
Czech Republic	29.0	55.4	15.6	10.8	77.2	12.0
Denmark	23.8	38.3	37.9	17.0	51.3	31.7
Finland	24.3	47.9	27.8	23.4	43.0	33.6
France	51.1	27.8	21.1	32.8	43.6	23.7
Germany	37.4	43.7	18.9	12.3	62.2	25.5
Greece	38.3	42.3	19.4	43.1	37.3	19.6
Hungary	16.4	56.0	27.6	25.6	58.7	15.7
Ireland	23.9	30.7	45.4	39.2	35.3	25.5
Italy	48.7	40.0	11.3	52.2	36.7	11.1
Luxembourg	36.7	40.5	22.8	18.3	65.7	16.0
Netherlands	43.5	32.3	24.2	30.6	44.4	25.0
New Zealand	15.9	46.5	37.6	28.2	39.5	32.2
Norway	16.9	46.7	36.4	12.8	56.0	31.2
Poland	27.1	50.4	22.5	16.5	68.3	15.3
Portugal	52.0	25.8	22.2	78.0	11.2	10.8
Slovak Republic	21.0	61.7	17.3	13.3	74.6	12.1
Spain	40.9	29.3	29.8	57.1	17.5	25.4
Sweden	21.7	48.7	29.5	16.8	55.9	27.3
Switzerland	29.6	42.8	27.6	7.2	65.2	27.6
United Kingdom	22.1	43.6	34.3	15.9	54.8	29.4
United States	30.1	34.9	35.0	8.5	51.6	39.9

Notes: Bold figures indicate an overrepresentation of foreign-born at that level of education. Data refer to the population aged 15-64 for Australia. Reference years are 2001 for Canada and New Zealand, 2002 for the Netherlands, 2003 for Australia and 2004 for the United States.

The ISCED variable specifies the level of education according to the International Standard Classification of Education.

Sources: European countries: European Union Labour Force Survey (data provided by Eurostat); United States: Current Population Survey March Supplement; Australia: Survey of Household, Income and Labour Dynamics; Canada and New Zealand: Population censuses.

StatLink  <http://dx.doi.org/10.1787/021681308135>

## 5. OPPSUMMERING

Hvis en bruker deltakelse i utdanning som et mål på hvor vellykket integreringen er det ikke grunn til en generell bekymring for integreringen av innvandrere. Særlig norskfødte med innvandrerforeldre gjør det på de fleste områder svært godt. Dette betyr ikke at det ikke er grunn til å være bekymret på enkelte områder knyttet til integreringen. Mestringsevnen i lesing på nasjonale prøver er et eksempel som viser at det finnes problemer med språkkunnskapene som elevene har når de begynner på skolen og innenfor norskopplæringen. Samtidig viser for eksempel resultater fra Osloskolen flere positive tendenser.

Frafallet i den videregående skolen er et problem. Likevel er det mye som tyder på at frafall på videregående ikke kan knyttes direkte til innvandring. Undersøkelser viser at frafall i videregående ofte henger sammen med dårlige resultater på ungdomskolen. Hele debatten om frafallet i videregående skole og den norske skolens generelle kvalitet har lite med innvandring å gjøre som sådan. For det første foregår det jevnt over mye bra i norsk skole. De problemer som finnes når gjelder dårlige resultater og frafall, er meget sammensatte, men handler kun i liten grad om integrering.

De problemene som likevel finnes, er i stor grad knyttet til mestringsevnen i norsk språk, sosioøkonomisk bakgrunn og relativt nyankomne innvandreres frafall på yrkesfag. Innenfor norskopplæring vil det antagelig kunne gjennomføres tiltak som bedrer situasjonen. Når det gjelder den sosioøkonomiske bakgrunnens betydning for elevenes resultater, er det et mer sammensatt problem som gjelder alle grupper av elever. Et interessant moment som virker positivt for innvandrere, er imidlertid det forskere kaller "innvandrerdriv." Et eksempel på at innvandrere lykkes ekstra godt og har et "innvandrerdriv", er den høye andelen studenter med minoritetsbakgrunn på juss-, medisin- og ingeniørstudiet – også kalt "ALI-fagene".

### Forfatter:

Lars Gauden-Kolbeinstveit, filosof og prosjektmedarbeider i Civita. [lgk@civita.no](mailto:lgk@civita.no)

**SLUTTNOTER**

<sup>1</sup> <http://www.civita.no/civita-notatet/>

<sup>2</sup> <http://www.civita.no/civita-notatet/>

<sup>3</sup> Det gamle skillet mellom vestlige og ikke-vestlige innvandrere brukes ikke lenger av SSB og er erstattet av landgrupper. Se: <http://www.ssb.no/vis/omssb/1gangspubl/art-2008-10-14-01.html>

<sup>4</sup> Se for eksempel kapittel 4 i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv* (Abstrakt forlag 2009)

<sup>5</sup> Gode undersøkelser som fokuserer på landbakgrunn finnes blant annet i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa (red.) (2009)

<sup>6</sup> <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200303/08/>

<sup>7</sup> Daugstad, Gunnlaug (red.) *Innvandring og innvandrere* SSB (2008), 13.

<sup>8</sup> [http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp\\_200922/rapp\\_200922.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200922/rapp_200922.pdf)

<sup>9</sup> <http://www.ssb.no/emner/04/02/nasjprov/>

<sup>10</sup> Ibid. (min kursiv)

<sup>11</sup> Mangfold og mestring, NOU 2010:7, s 45

<sup>12</sup> Ibid.

<sup>13</sup> Birkelund, Elisabeth med flere "Skolesegregering et problem?" (UiO, 2010) <http://www.iss.uio.no/aktuelt/nyheter/2010/skolesegregering.pdf>

<sup>14</sup> Ibid.

<sup>15</sup> Forsterket innsats på skoler med høy andel minoritetselever. Byrådssak 239/10 Oslo Kommune 2010.

<sup>16</sup> Ibid.

<sup>17</sup> <http://www.lovdatab.no/all/nl-19980717-061.html>

<sup>18</sup> <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3876226.ece> (25.november 2010)

<sup>19</sup> <http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/krafttak/>

<sup>20</sup> [http://www.velkommenoslo.no/norskopplaering\\_og\\_kvalifisering/introduksjonsprogram.htm](http://www.velkommenoslo.no/norskopplaering_og_kvalifisering/introduksjonsprogram.htm)

<sup>21</sup> Ibid., 76.

<sup>22</sup> Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa (Red.) (2009), s 67.

<sup>23</sup> Ibid., 67

<sup>24</sup> Ibid., 68.

<sup>25</sup> Ibid., 86.

<sup>26</sup> <http://www.ssb.no/utuvh/tab-2010-06-01-07.html>

<sup>27</sup> <http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>